

Комунальний заклад вищої освіти
«ВІННИЦЬКА АКАДЕМІЯ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»
21050 м.Вінниця, вул.Грушевського, 13, тел./факс 55-65-60,
E-mail: bil@mail.vinnica.ua

Відділ методики виховної роботи

тел. 55-65-67

Іванюк І.С.,

методист відділу методики виховної роботи

Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу у 2024-2025 навчальному році у закладах позашкільної освіти

Мета позашкільної роботи полягає в закріпленні та розширенні знань, отриманих під час навчання, їх практичному застосуванні; розширенні загальноосвітнього кругозору дітей, формуванні наукового світогляду, розвитку навичок самоосвіти; стимулюванні інтересу до різних галузей науки, техніки, мистецтва, спорту, виявленні та розвитку індивідуальних творчих здібностей; організації дозвілля, культурного відпочинку та розумних розваг; а також у посиленні виховного впливу в різних аспектах.

Позашкільна освіта є ключовою частиною освітньої системи, яка спрямована на розвиток здібностей дітей та молоді в різних сферах, таких як освіта, наука, культура, спорт, технічна та інша творчість. Вона також включає національно-патріотичне виховання, формування моральних цінностей та набуття базових професійних знань, умінь і навичок, необхідних для соціалізації, подальшої самореалізації та професійного становлення.

Заклади позашкільної освіти, окрім освітньої та виховної функцій, відіграють важливу соціальну роль, надаючи психологічну підтримку та організовуючи змістовне дозвілля для дітей, які є внутрішньо переміщеними особами. Крім того, в сучасних умовах ці заклади активно займаються патріотичним вихованням дітей та молоді, проводячи військово-патріотичні заходи, благодійні та волонтерські акції тощо.

Заклади позашкільної освіти можуть використовувати навчальні програми з позашкільної освіти, схвалені (рекомендовані) МОН, навчальні

програми, затверджені відповідними місцевими органами виконавчої влади, а також навчальні програми, затверджені закладами освіти, іншими суб'єктами освітньої діяльності та науковими установами тощо.

Чинні навчальні програми з позашкільної освіти, що мають гриф або схвалення МОН, розміщені на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (режим доступу: <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/navchalni-programi/>).

Навчальні програми з позашкільної освіти, що містять етнічні, історичні, соціокультурні, природно-кліматичні особливості певного регіону України; специфіку кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного забезпечення; враховують психофізіологічні особливості, нахили, інтереси та рівень підготовленості вихованців, учнів, слухачів закладів позашкільної освіти, затверджуються обласними, районними, міськими органами управління освітою. Навчальні програми, затверджені місцевими органами виконавчої влади, мають бути розміщені на вебсайтах відповідних органів управління освітою або їх методичних установ.

Координацію діяльності з розроблення навчальних програм здійснюють обласні заклади післядипломної педагогічної освіти або відповідні методичні структури місцевих органів управління освітою, яким делеговано такі повноваження.

Чинність навчальних програм з позашкільної освіти, визначається наказами МОН України:

https://drive.google.com/file/d/1jcSB7aoWLUQXd0wAIoUuTPJoOz_aGkMs/view,

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1119-20#Text>.

Відповідно до зазначених наказів чинними є навчальні програми:

<https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/01/progr-2018.pdf>,

<https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/01/prog-2018.1.pdf>,

https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/01/prog_Zvedenyuk.pdf,

<https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/01/programms.pdf>,

\https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/01/programms.pdf,
https://nenc.gov.ua/wpcontent/uploads/2015/01/programms1.pdf,
\https://nenc.gov.ua/wpcontent/uploads/2021/08/zbirka2021-1.pdf.

Рекомендуємо наступні наскрізні навчальні програми з позашкільної освіти:

- «ЗАХИСТ ДОВКІЛЛЯ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ»;
- «ОСНОВИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ»;
- «ОХОРОНА ПРИРОДИ».

Інформація на сайті : https://nenc.gov.ua/?page_id=834.

З метою оновлення змісту навчальних програм із позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку, реалізації Концепції Нової української школи, Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти), НЕНЦ пропонує потенційним авторам долучитися до створення проєктів модельних навчальних програм із позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку для вікової категорії здобувачів освіти 10-12 років.

Виконання загальнодержавних функцій забезпечують державні заклади позашкільної освіти, перелік яких визначено постановою Кабінету Міністрів України від 17.08.2002 № 1133. З них до сфери управління Міністерства освіти і науки України належать:

1) Національний центр «Мала академія наук України», який забезпечує організацію та координацію науково-дослідницької діяльності учнів, створює умови для їх інтелектуального, духовного, творчого розвитку й професійного самовизначення, сприяє нарощуванню наукового потенціалу країни;

2) Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, який є провідною установою в галузі розвитку позашкільної біологічної, екологічної, аграрної освіти учнівської молоді;

3) Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді – профільний заклад позашкільної освіти, який засобами туризму, краєзнавства, спорту і екскурсій надає дітям,

учням та юнацтву позашкільну освіту, спрямовану на здобуття знань, умінь й навичок за інтересами;

4) Український державний центр позашкільної освіти – комплексний заклад позашкільної освіти, який здійснює координацію освітньої, інформаційно-методичної та організаційно-масової діяльності закладів позашкільної освіти художньо-естетичного та науково-технічного напрямів. Крім того, УДЦПО здійснює координацію діяльності органів учнівського самоврядування.

Державні заклади позашкільної освіти своєю діяльністю охоплюють основні напрями позашкільної освіти. З метою створення умов для залучення дітей до якісного і змістовного дозвілля, вивчення і популяризації кращого досвіду педагогів закладів позашкільної освіти, на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» створено рубрику «Позашкілля: скарбничка досвіду»: <http://surl.li/carsk>.

В рубриці зібрано матеріали кращого досвіду згідно напрямів роботи закладів позашкільної освіти. Це допоможе педагогам легко та швидко організувати цікаві, неординарні заняття.

В умовах збройної агресії російської федерації пріоритетом у педагогічній діяльності кожного педагогічного працівника закладів позашкільної освіти всіх типів повинно бути національно-патріотичне виховання дітей та молоді відповідно до Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13.12.2022 № 2834-IX та Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України, затвердженої наказом МОН від 06.06.2022 № 527.

Дослідницько-експериментальний напрям позашкільної освіти.

З метою системного науково-методичного супроводу інтелектуального зростання вихованців МАН України всіх наукових відділень НЦ «МАНУ» постійно проводить роботу з підготовки навчально-методичних видань, що знаходяться у вільному доступі: <https://man.gov.ua/educators/materials>.

Масштабним проєктом НЦ «МАНУ» є Всеукраїнські профільні школи МАН, що пропонують короткі навчальні курси та середньотермінові програми з поглибленого вивчення окремих дисциплін, розвитку в дітей дослідницьких компетентностей, підприємництва, комунікативних навичок і креативного мислення. Він охоплює дослідницько-експериментальні курси на базі освітніх просторів «IT-School» (з інформаційних технологій), «Ex Lab» (з хімії та біології), «МАНЛаб» (з математики та фізики), гуманітарні профільні школи з української культури, філософії, культурної дипломатії, профорієнтації, медіаграмотності тощо.

З метою популяризації науки та формування наукового світогляду триває проведення лекцій у рамках Всеукраїнського освітнього проєкту «День з професором», де провідні науковці з різних сфер, таких як хімія, біологія, філологія, матеріалознавство, робототехніка, ІТ, географія, математика, фізика та астрономія, діляться своїм досвідом з молоддю.

З метою створення умов для презентації молодіжних проєктів, які спрямовані на розв'язання проблем безпеки людини, забезпечення здорового навколишнього середовища та дозволяють досягнути нового рівня науковотехнічного прогресу щорічно проводиться Всеукраїнський конкурс молодіжних науково-технічних проєктів «InventorUA».

НЦ «МАНУ» в межах Всеукраїнського проєкту «Професійний розвиток педагога» продовжує проводити навчальні заняття для педагогів закладів позашкільної освіти, спрямовані на підвищення їх професійного розвитку. Актуальним для освітян, які продовжують працювати в умовах війни, є курс «Цифровий простір педагога», що передбачає розвиток професійних компетентностей педагогів з використання інформаційно-комунікативних та цифрових технологій в освітньому процесі. З повним переліком курсів можна ознайомитися на сайті (<https://man.gov.ua/educators>).

Слідкувати за анонсами освітніх заходів, інтелектуальних змагань і новинами «МАНУ» можна на офіційному сайті: <https://man.gov.ua/>, а також в

соціальних мережах: <https://www.facebook.com/JAS.Ukraine/>,
<https://www.instagram.com/jas.ukraine/>

Професійний розвиток працівників закладів позашкільної освіти (організація та проведення семінарів-практикумів, конференцій, вебінарів методичних та інших навчально-комунікаційних заходів з питань впровадження новітніх практико-орієнтованих педагогічних технологій в освітній процес закладів позашкільної освіти, проведення яких планується в очному форматі). Це і тренінгова діяльність, курси підвищення кваліфікації.

Організація освітнього процесу закладів позашкільної освіти з національно-патріотичного виховання передбачає виховання всесторонньо розвиненої особистості, здатної творчо мислити, активно творити в духовній і матеріальній сферах, самотійно й колективно виконувати суспільно важливі завдання, адекватно реагувати на виклики сучасності, пов'язані з боротьбою українського народу за незалежність.

Для досягнення зазначеної мети рекомендуємо такі напрями роботи:

1. Формування української національної ідентичності.
2. Вивчення державної та етнічної території українського народу.
3. Військово-патріотичне виховання.

Перший напрям роботи включає в себе:

- вивчення етногенезу українців;
- вивчення культури українців (у т.зв. «широкому» розумінні поняття «культура»);
- вивчення творчого внеску українців у розвиток світової цивілізації;
- вивчення «проблемних» питань історії відносин українців з неукраїнцями.

Другий напрям роботи краєзнавчий, включає в себе: - поглиблення набутих у школі знань про державну територію України, її формування, адміністративний поділ, етнорегіональні особливості, кордони, природні ресурси та їх значення для забезпечення життєдіяльності українців, геополітичні інтереси держави Україна;

- ознайомлення з етнічною територією українців, становищем етнічних українців на тих її частинах, які нині не перебувають у складі держави Україна;
- набуття практичних навичок природоохоронної діяльності.

Третій напрям включає в себе:

- вивчення історії українського війська;
- ознайомлення учнів з міжнародним гуманітарним правом та особливостями його застосування на території України в історичній ретроспективі;
- Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру «Сокіл» («Джура»);
- пошукову роботу;
- вшанування пам'яті героїв різних часів боротьби за волю українського народу та незалежність нашої держави.

Найважливішим напрямом роботи з національно-патріотичного виховання є організація та впровадження у виховний процес закладів освіти Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»).

Туристсько-краєзнавчий напрям Головною складовою діяльності закладів освіти туристсько-краєзнавчого напрямку є організація освітнього процесу за новими навчальними програмами відповідного змісту, що схвалені рішенням експертної комісії з позашкільної освіти у 2024/2025 навчальному році. Навчальні програми охоплюють найважливіші напрями краєзнавчих досліджень та видів спортивного туризму і спортивного орієнтування.

Важливо наповнювати освітній процес різними за змістом та цікавими за формами роботи заходами: туристсько-спортивні походи, краєзнавчі експедиції, акції, конференції, конкурси та вікторини, табірні зміни в режимі навчально-тренувальних зборів; змагання з пішохідного, водного, велосипедного, лижного, гірського туризму, у міжсезоння організовувати змагання в приміщеннях, запроваджувати різноманітні змагання з орієнтування.

Необхідно приділяти увагу залученню до спортивно-туристських заходів дітей і молоді з інвалідністю. Програми роботи з такими вихованцями появляються у практиці діяльності закладів позашкільної освіти. Наповнення освітнього процесу практичними заняттями та масовими заходами сприяє як закріпленню знань, умінь і навичок, так і реалізації задекларованих у навчальних програмах компетентностей, які, у свою чергу, сприяють формуванню особистості вихованця.

Важливо, також, використовувати набуті знання і практики роботи в дистанційній формі, діяти цікавою роботою до дітей сільської місцевості, послідовно дбати про якнайбільше охоплення дітей різноманітними форматами роботи. При проведенні будь-яких масових заходів з дітьми та учнівською молоддю: змагань, зльотів, таборувань, походів, експедицій тощо необхідно враховувати наявність укриттів у населених пунктах, де вони проводяться, та отримувати погодження на їх проведення в державних (військових) адміністраціях.

Для визначення можливих регіонів для проведення заходів доцільно користуватись інформацією щодо обмежень відвідування лісових масивів, що розміщуються на сайті Державного агентства розвитку туризму. Закладам позашкільної освіти важливо послуговуватись щорічними Постановами Верховної Ради України щодо важливих ювілейних дат, подій, увічнення пам'яті про життя і діяльність історичних постатей українського народу як у всеукраїнському, так і регіональному вимірах. Зазначене дає можливість започатковувати краєзнавчі акції, експедиції, тематичні конференції, конкурси і вікторини, сприяє організації системної краєзнавчої роботи. Для завершення навчального року важливим етапом є визначення стану оволодіння вихованцями навчальним матеріалом з метою переведення їх до наступного року чи рівня навчання. З цією метою доцільно використовувати різноманітні форми та прийоми, зокрема Гугл-форми, комп'ютерні тестові конструктори тощо. При цьому важливо використовувати різноманітні типи завдань, не обмежуючись тестами з вибором однієї правильної відповіді. Також варто

використовувати ситуаційні завдання, кластерну форму побудови тестових завдань тощо.

Науково-технічний напрям позашкільної освіти Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» визначає, що заклади освіти та інші суб'єкти освітньої діяльності, зокрема заклади позашкільної освіти, в межах освітнього процесу: забезпечують національнопатріотичне, військово-патріотичне виховання та громадянську освіту здобувачів освіти; реалізують проекти у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, сприяють реалізації таких проектів іншими суб'єктами освітньої діяльності; у встановленому порядку можуть залучати ветеранів війни до викладацької діяльності, а також до національнопатріотичного, військово-патріотичного виховання та реалізації проектів у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності тощо. Цей же Закон визначає, що розвиток технічної творчості та інновацій є одним із напрямів військово-патріотичного виховання.

Для організації здобуття позашкільної освіти в гуртках науково-технічного напрямку, з метою набуття вихованцями компетентностей науково-дослідницької та інженерної діяльності, винахідництва, підприємництва, ранньої професійної самовизначеності й готовності до усвідомленого вибору майбутньої професії керівнику гуртка варто зосередити увагу на використанні інформаційних технологій. Зокрема, знайомити дітей з принципами робототехніки для здобуття навичок розроблення нових моделей та конструювання за інструкцією, знайомити з основами підприємництва, фінансової грамотності, податкового права, залучати в різних ролях до участі в реальних проєктах з комерційною цінністю. Під час проведення навчання слід поєднувати наскрізні цифрові технології та сучасні освітні моделі: інтерактивний фронтальний урок, індивідуальна робота, робота в проєктній команді, цифрові інструменти, мотивація та спілкування. Саме такі підходи дають змогу дитині виявити схильність до програмування та визначити

подальший вектор навчання після школи, сприяють збільшенню контингенту вихованців у закладах позашкільної освіти.

Художньо-естетичний напрям протягом багатьох років залишається найбільш популярним для здобувачів освіти в усіх регіонах України. Охоплення дітей цим напрямом є найвищим серед інших напрямів позашкільної освіти. У період воєнного стану мистецтво стало джерелом відновлення психологічного стану не лише дітей, а й їх батьків та загалом осіб, постраждалих від воєнної агресії.

Розвиток нових, унікальних і неповторних ансамблів, хорів, танцювальних колективів і театральних труп створює в закладі позитивне емоційне середовище, мотивує участь юних талантів у заходах різних рівнів. Дитячі творчі колективи є потужним інструментом виховання громадянина України через народну пісню, танець, святкові та обрядові заходи, історію тощо.

Для проведення практичних занять в гуртках художньо-естетичного напрямку рекомендуємо використовувати такі форми роботи:

- онлайн-перегляди навчально-пізнавальних відео, онлайн-занять в хореографічних, вокальних, театральних гуртках;
- відеоуроки, постановки, концерти; - музичні виконання за різними напрямами гурткової роботи на спеціально створених сторінках для вихованців у соціальних мережах;
- майстер-класи для гуртків образотворчого та декоративно-прикладного профілів;
- різноманітні активності – конкурси, челенджі; завдання у групах.

Під час навчання в гуртках художньо-естетичного напрямку варто зосереджувати увагу на відродженні національних традицій та формуванні національної ідентичності підростаючого покоління. Зосередити зусилля щодо розвитку здібностей дітей та молоді у сфері мистецтва, здобуття ними первинних професійних знань, вмінь і навичок, необхідних для їх соціалізації, подальшої самореалізації та професійної діяльності. В подальшому формуючи

конкурентного громадянина, готового до ефективних дій, які приносять результати та розвиток освітньомистецького середовища.

Розвиток органів учнівського самоврядування також продовжує системну роботу, спрямовану на формування соціальної активності та громадянської самосвідомості молоді через підтримку органів учнівського самоврядування, координує діяльність Всеукраїнської ради старшокласників. Ця робота регламентована статтями 28 та 70 Закону України «Про освіту». На сьогодні осередками учнівського самоврядування територіальних громад, районних, міських рад старшокласників безпосередньо сформовані органи самоврядування в закладах позашкільної освіти. Всі обласні центри позашкільної освіти в Україні здійснюють координацію учнівського самоврядування в областях. Саме на їх базі проводяться збори лідерів учнівського самоврядування, діти діляться досвідом роботи, ініціюють спільні патріотичні акції, соціально-освітні проєкти, волонтерські, культурні, екологічні та інші ініціативи.